

FATABUREN 1988

NORDISKA MUSEET

K L Ä D E R

Kläder

NORDISKA MUSEETS
OCH SKANSENS ÅRSBOK
FATABUREN 1988

FATABUREN 1988

ISBN 91-7108-292-1

ISSN 0348-971-X

© Nordiska museet och respektive författare.

Redaktör Ingrid Bergman.

Redaktionssekreterare Berit Nordin.

Omslagsbild: Annons för fritidskläder från Camp-Ahla. NK-katalog, 1930.

Baksidesbild: Dockklänning från Chardon & Lagache, Paris, 1850-tal.

Nordiska museet. Foto Eva Aspelin o. Birgit Brånvall.

Bildmaterialet tillhör Nordiska museet om ej annat anges.

Summaries translated into English by Skans Victoria Airey.

Grafisk form Bo Berndal, omslag Magdalena Günther, BIGG.

Risbergs Tryckeri AB, Uddevalla 1988.

Om kläder i vått väder

Helena Lindroth, fil. kand. och intendent vid Nordiska museets avdelning för textil och dräkt.

Utan regnkläder

Då och då överraskas vi av att vara utan regnkläder i ihärdigt strilande regn. Vi tar skydd under det som finns till hands; kappan, tidningen, väskan eller finns det kanske plats under grannens paraply?

Det regnar i genomsnitt drygt två månader per år i Sverige, och vi ska nu titta lite närmare på hur regnvädet påverkat vår klädsel och hur vi har skyddat oss i vått väder.

Speciella kläder till skydd mot väta förekom i mycket liten utsträckning före 1800-talets sista årtionden – både i staden och på landsbygden, bland fattiga eller rika, och de regnkläder som då kom i bruk användes främst av en välbärgad minoritet.

Vad som stod till buds för flertalet var den vanliga klädedräkten, oavsett om regnet öste ned eller om solen sken. Regnade det blev man våt, ofta in på bara kroppen. Kläderna fick torka så gott det gick till dagen därpå.

Det dagliga arbetet innebar för många människor vistelse utomhus oavsett väder och vind och

klädseln var ungefär densamma oavsett vädet. I uppteckningar från Gästrikland och Dalarna berättas:

I vardagslag hade man inget skydd mot regnet, man fick gå blöt i sina vadmalskläder. Sedan hängdes dessa på tork i det fria och blev urblekta och grönskiftande (Hedesunda). Vallgossar och valflickor fingo gå våta i skogen och torka kläderna på nätterna (Älvdalen).

Men det fanns naturligtvis möjligheter att skydda sig. Kjolen utgjorde en självklar del av kvinnornas klädsel, ett plagg som kunde vara till nytta i regnväder. Uppslagen över huvudet gav den ett visst skydd.

... bondgumman, som då hon sett ovädet nalkas skyndat ut till deras hjälp och för att skydda sig för det starka regnet kastat kjolen över huvudet och framställde övriga delen av kroppen i bara linnet (ur N.R. Munck af Rosenschöld, Stockholmsskor på landet, 1862).

Det hände även att männen gjorde på samma vis med den tämligen långa rocken.

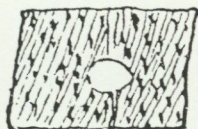
Carl von Linné berättar och illustrerar från sin resa i Västerbotten år 1732 om regnkragar av näver:

För regn brukte de en krage av björknäver om halsen med nål hopsatt.

Bilden på de två fäbodflickorna från Frostviken i Jämtland visar näverkragen i användning nästan 200 år senare.

Vadmal och skinn

Väl känt är att plagg av ull har mycket fördelaktiga egenskaper i våta. De värmer och isolerar. Ullen suger upp kroppens fuktav-söndring, men vattendroppar utifrån har svårare att tränga igenom. Det finns alltid lite fett från ullen kvar i den färdiga textilva-ran, vilket verkar vattenavvisande. Den som ägde en kraftig vad-malsrock var med andra ord ganska väl skyddad mot vätan, speciellt om det fanns en kapuschong att fälla upp. Från Väst-manland berättas att

Carl von Linné av-bildade under sin Västerbottensresa år 1732 en regnkrage av näver. På fotografiet av flickorna från Ankarvatt-net, Frostviken i Jämtland, syns nä-verkragen i användning långt senare. Foto Levi Johans-son, 1913.

när folk körde fora mellan städerna uppåt Bergslagen, var det inte brukligt med paraplyer, utan man hade sina regnkragar, och sina stora kapuschongkappor. Kapuschongen, som man drog upp över huvudet var gjord som en hög strut och fastsydd vid kappkragen baktill.

Av uppteckningen framgår vidare att kappa och kapuschong var av hemvävd vadmal och att regnkragen även kunde vara tillverkad av tunt kalvskinn.

Hemvävda vadmalsrockar och kappor har naturligtvis använts till skydd mot regn, men det är osäkert huruvida vissa rockar huvudsakligen användes i detta syf-

"Så blir åtminstone inte min nya hatt blöt!", lyder texten till den tyska karikatyren. Att slå upp kjolen över huvudet var ett sätt att skydda sig mot regn, speciella regnkläder förekom i mycket liten utsträckning före 1800-talets sista årtionden. Karikatyr Henry Gerbault. Ur boken "Sittengeschichte des Intimen".

Landsvägspostiljonernas skinnkragar hade en slitningstid på fyra år. Capens modell har stått sig genom åren, vid cykling i regnväder är den ett utmärkt plagg. Foto Ove Kaneberg.

te under namnet "regnkappa".

Enligt en kunglig skrivelse från år 1730 skulle de tio postiljonerna som färdades mellan Stockholm och Helsingborg bära kappor tåliga mot regn och rusk. Men kappornas syfte var i första hand inte postiljonernas trevnad och hälsa:

... och att desse postilloner, till Postwäskans conserverande för wäta uti regn och slagg må bestås en rese-kappa...

Slagg används här i betydelsen blandning av regn och snö.

Kapuschang kom inte till användning förrän vid mitten av 1800-talet, något som även var

fallet med ett annat nytillskott inom folkligt dräktskick – schalen. Det omtalas från flera håll att kvinnorna använde stora schalar för att skydda sig mot regnet. Från Dalarna finns beskrivet att schalen nästan alltid hängdes över armen vid längre förflyttningar.

Om möjligt undvek man att väta ned sina skinnplagg, som kunde bli mycket hårda och obehagliga efter torkningen. Men det fanns undantag, exempelvis regnkragar av skinn. Folkskollärarinnan Ida Johansson från Viken, Upsalstjärn i Värmland, berättar att vallpojkar som regnskydd använde ett helt kalvskinn, i vilket det togs hål för huvudet. Enligt reglemente av år 1850 använde postiljonerna regnkragar av skinn som arbetskläder.

Ett annat skinnplagg som kunde användas vid regn var förskinnnet, ett manligt dräktplagg, modell förkläde med bröstlapp. Bäst skydd gav det om det hängdes på ryggen.

Det dröjde in på 1900-talet innan paraplyet blev en ägodel för var och en.

De som hade råd att följa modet

Avsaknaden av regnkläder gällde alla samhällskikt – inte heller de bättre bemedlade var särskilt väl rustade mot regn.

Det första egentliga regnskyddet var paraplyet, som slog igenom för både kvinnor och män under 1800-talets förra hälft. Innan dess brukades vanliga ytterkläder vid regnväder.

Den ena handen för att hålla upp paraplyet, den andra för att lyfta kjolen lagom högt ovan vattentöjarna. Bild ur Freja, 1894.

Regnkapporna anpassades noga till modets silhuetter. Exemplet ur Allers Mönster-Tidning 1890 visar en av de mest moderna engelska regn- eller dammkapporna av "vattentätt, preparerat, skottskt rutigt siden", försedd med av- och påknäppbar kapuschong.

De tidigaste regnkläderna var främst avsedda för männen – som vistades utomhus mer än kvinnorna. En tidningsannons från 1838 visar att "Kautchukappor" (kappor av gummi) redan då fanns att köpa här i Sverige (se s. 65). Men det skulle dröja ytterligare ett femtiotal år innan gummirocken fick ett gott anseende. Den luktade illa, blev klubbig i värme och stel i kyla.

Ett litet utbud fanns även av regnkappor i andra material – impregnerade eller av oljetyg. Men regnkappan kom inte i flitigt bruk förrän senare.

Det var inte vanligt med speciella regnkappor för kvinnor förrän under 1800-talets tre sista år-

tionden. Tidigare, då paraplyet började användas, blev det liksom parasollet en nära nog oskiljaktig del av kvinnans klädsel vid utomhusvistelse.

Men om en kvinna överhuvudtaget skulle vistas utomhus i regnväder var det, trots det skydd som paraplyet gav, viktigt för henne att tänka på klädseln. Den skulle i viss mån anpassas för regn. Några tips om de mest passande kläderna kunde hämtas i tidskriften Penelope år 1859:

Vi, som äro vanda vid detta klimat, tillåta icke att innespärta oss i våra rum, utan äro utrustade med en ordentlig *regnkostym*... en sådan kostym, vilken i sina enskildheter kan väljas lika smakfullt och passande, som en promenad- eller baltoilet. Det är ett fullkomligt misstag, att under regnigt väder taga på sig någonting gammalt eller urfälld; ty en utnött klänning, en urfälld hatt, ser i alla tider illa ut, men under ett paraply dubbelt så illa som eljest.

Allt från lämplig fotbeklädnad till dito huvudbonad behandlas plagg för plagg. Om ytterplaggen sägs:

... ytterplaggen, vilka i fuktig väderlek bör vara enkla samt av solid beskaffenhet. I England begagnas mycket av damerna regnkappor av samma svarta, glänsande tyg som herrarnas; dessa lämna intet övrigt att önska, dock bör man vidtaga den försigtigheten, att man har en varmschal under dem, emedan de taga köld åt sig, och man annars fryser under dem.

Som ändamålsenlig fotbeklädnad anges gummigaloscher eller kängor av skinn, försedda med höga klackar. De gummigalo-

scher som fanns att köpa tillverkades i Amerika och Ryssland. Senare, år 1890, startade två svenska gummifabriker, Helsingborgs Gummifabriks Aktiebolag och Skandinaviska Gummi-Aktiebolaget, och snart var en omfattande gummiindustri igång. Produktionen kom snart att bli känd för sin höga kvalitet. Andra goda råd som ges i artikeln från 1859 är att hålla upp klänningen från marken, dock inte så högt att byxorna syntes nedan underkjolen, vilken fick vara synlig. Vidare borde flärdfull utsmyckning med broderier och dyrbara material undvikas, då grannlåten lätt tappade formen i fuktig väderlek. En "fin, lättvävd styv-kjol", lagom kort och väl stärkt, var en passande underkjol. Klänningstyget fick inte bli för tungt i vått tillstånd, då kunde det bli ansträngande för den arm med vilken klänningen hölls upp. I den andra handen hölls paraplyet, vilket gjorde muffen omöjlig att använda.

Senare, från 1870-talet, fanns däremot ett rikt utbud av olika sorters regnkappor för kvinnor. Dolman, en lång rock, var en vanlig modell vars fördelar låg i att den var enkel, med få sömmar och ledigt tillskurna ärmar. Dolmor fanns även för flickor och pojkar. Annonser i dagspressen erbjuder en hel flora av regnkappor, men föredrog man att hellre låta sy eller själv sy sig en regnkappa så kunde även impregnerade regnkappstyger av olika slag köpas.

Tiden präglades av naturromantik. Nu skulle naturens alla skiftningar – i storm, sol och regn – upplevas och det ökade intresset för sport, resor och fri-luftsliv gav regnkappan en given plats i garderoben för dem som tillhörde samhällets övre, borgerliga skikt. Regnkapporna var i högsta grad presentabla och moderiktiga kläder – men jämförda med vår tids funktionella fritidskläder ytterst opraktiska.

Med bibehållen värdighet kunde nu en dam vistas utomhus i ostadigt väder.

Kläder av oljetyg

De som arbetat på sjön har alltid varit hårt utsatta för vädrets makter. Att pensla olja eller tjära på kläder tillverkade av segeldukstyg eller annat tyg av lin eller bomull, var en metod som sjömännen tidigt använde för att bättre skydda kroppen mot vind och vatten.

De första som mer genomgående använde oljekläder var sjömännen på amerikanska skepp och efter mitten av 1800-talet fick de täta plaggen en utbredd användning till sjöss.

I den egenhändiga tillverkningen av dessa arbetskläder ingick hemligheten med oljeblandningen som penslades på plaggen. Var och en hade sitt recept för att ge oljekläderna de bästa egenskaper. Problemen var nämligen många. Oljetyget luktade starkt, var stelt, tungt och klibbigt och att snabbt kränga på sig kläder som legat ihopvikta var in-

te alltid så lätt. Vid hårt arbete nöttes impregneringen snabbt av, vilket krävde att man verkligen skötte sina oljekläder med omsorg. Den gamla oljan skulle tvättas ur, så gott det gick, innan plaggen upprepade gånger kunde bstrykas med ny oljeblandning. För att undvika att kläderna klibbade ihop eller självantändes (materialet var mycket brandfarligt), borde oljekläderna förvaras luftigt – vilket inte alltid var möjligt i de trånga utrymmen som erbjöds ombord.

Oljekläderna var täta, vilket gav sjömännen ett gott skydd mot vätan utifrån, men i det hårda arbetet till sjöss inestängde kläderna kroppsvärme och – fukt.

På känsliga ställen skavdes huden lätt sönder av det stela oljetyget. För att skydda huden användes salvor och runt halsen, innanför jackans kant, knöt sjömannen en trasa som halsduk. Denna hindrade även vatten från att rinna in.

Byxorna

Oljekläderna syddes ofta i flera lager och byxorna bestod vanligen av två skikt. Av praktiska skäl var ofta det innersta lagret kortare än det yttre, då gick det lättare att stoppa ner byxbenen i stövlarna. Byxorna var rejält tilltagna för rörelseviddens skull och hade vanligen bröstlapp och hängslen. I annat fall hölls de uppe med en tamp knuten om midjan.

För sjömän och andra som arbetat på sjön har kläder som stått emot väder och vind utgjort en viktig del av utrustningen. Plagg som impregnerats med oljeblandning var täta, och för att de skulle bibehållas var det nödvändigt att sjömannen själv lagade och oljade in plaggen allteftersom de nöttes. Fiskare från Råå fiske-läge i Skåne.

Tröjan/rocken

Fiskare och sjömän behövde stor rörelsefrihet i sitt arbete och de föredrog en tröja av kort modell, utan knappar, att träs på över huvudet. En tamp runt om livet eller mellan benen, fäst vid tröjans främre och bakre kant, höll tröjan på plats i hårt väder.

Johan Edvard Elfving var skeppare på skonertskeppet Hoppet av Länna åren 1913–1925. Hans son, sjökaptan Axel Elfving, berättar om den längre typen av rock som fadern

använt, att det oftast var kaptan eller styrman som använde dessa rockar ombord tillsammans med läderstövlar, som aldrig torkade. Övriga hade byxor och kort rock eftersom de skulle upp i riggen.

Sydvästen

En av de mest funktionella huvudbonaderna i regnväder är sydvästen. Varifrån den fått sitt namn är inte klarlagt, men benämningen kommer sannolikt från det att den gav ett gott skydd mot sydväststormarna. Det var vanligt att skepp som seglade

söderut från våra nordiska farvatten tvingades i närkamp med hårda och seglivade sydvästvindar.

Sydvästens brätten hindrar effektivt vatten från att rinna in vid halsen och ögonen skyddas från stänk. Brättena medger ändå god sikt åt sidorna och hörseln bibehålls bra. Sydvästen fästs med band under hakan.

Oljetyg från fabrik

En industriell tillverkning av oljetyg kom snart igång och den första svenska fabriken, Vargen i Norrköping, startade år 1898.

Så här gick det till vid en av våra första regnklädesfabriker, Grundsunds Oljeklädesfabrik, grundad 1913:

Bomullslärften till kläderna klipptes till på fabriken. Kläderna syddes antingen på fabriken eller av hemsömmerskor, ofta fiskarhustrur. Inoljningen gjordes i flera etapper. Vid den första lades kläderna i ett kar med olja. För att fördela oljan ordentligt i tyget passerade kläderna sedan en vridmaskin. Den överflödiga oljan som pressades ut samlades upp i en tunna.

Därefter hängdes kläderna till "tork". Egentligen oxiderade tyget, dvs. luftens syre bidrog till att det torkade. Vid nästa moment ströks olja på plaggens utsida. Penslingen upprepades två gånger med oxidering efter varje. Risken för självantändning var stor.

Hela processen från den första inoljningen till det färdigimpregnerade tyget tog 9–10 veckor.

Det var noga med kvaliteten på linoljan, som var en huvudingrediens i oljeblandningen. Olja ur den första pressningen av linoljekakorna gav det bästa resultatet.

Kläder av gummi

Samtidigt som oljekläderna slog igenom experimenterades det med ett annat vattentätt material som kom att få stor betydelse – gummi.

Gummi utvanns sedan länge ur träd från amazonområdets regnskogar, men på 1870-talet satsade engelsmän och holländare på plantageodlat gummi i Sydostasien, vilket gav en jämnare gummikvalitet än skörden från Brasilien.

Första världskrigets utbrott framtvängde en större satsning på syntetiskt gummi, en produkt som först utvecklades i USA. Idag är förbrukningen av syntetiskt gummi större än den av naturgummi.

Det var indianer som tidigast tog till vara gummiträdens mjölk-saft. Benämningen kautschuk, som varit ett vanligt namn för gummi, kommer från indianernas uttryck "caa-o-chu", vilket betyder "tårar från träd".

England och Amerika blev föregångare inom branschen regnkläder. Det första riktigt vattentäta gummityget framställdes av engelsmannen Charles Macintosh år 1823. Genom att tillföra terpentin kunde han stryka den tunna gummilösningen på ett tyg. Sedan lades ytterligare ett tyg-

Kautchu-Kappor,

nu Inkomne, i kommission, hos

Christ. Corin. (3461)

Redan på 1830-talet kunde kappor av gummi köpas i Sverige. Annons ur Götheborgs Handels och Sjöfarts Tidning, 26 november 1838.

skikt på och det hela pressades ihop.

En produktion av regnkappor startade, men än skulle det dröja tills gummits egenskaper blev tillfredsställande. Regnrockstyget tålde inte att utsättas för några större temperaturförändringar; det blev mjukt i värme och sprött i kyla. Solljus var en annan känslig faktor och ett ännu mer påträngande problem var gummits obehagliga lukt.

Amerikanen Charles Good-year gjorde i många år försök att förbättra gummits egenskaper och han lyckades så småningom finna en bearbetningsmetod som kom att revolutionera användandet av gummiråvaran. Patentet på metoden, som kallas vulkanisering, kom 1844. Det tillföll dock en konkurrent, Thomas Hancock i England.

Gummit blev nu mjukare och följsammare, det klibbade eller stelnade inte i samma utsträckning som tidigare och hållbarheten ökade.

Men trots de markanta förbättringarna hade gummirocken svårt att slå igenom. De välbeställda, som hade råd att skaffa de till en början förhållandevis dyra gummirockarna förhöll sig skeptiska. Rockarna ansågs inte eleganta nog och hade en besvärande lukt. Klagomål framfördes på att man blev blöt inifrån vid användan-

det, vilket leder oss in på problemen med själva tillskärningen och sömnaden av regnkapporna. Det täta gummimaterialet i sig gjorde inte en tillverkning av regnkappsmodeller med god ventilation omöjlig, men skraddarna som sydde gummirockarna följde det rådande modets figurnära snitt, och det blev följaktligen både varmt och obekvämt att bära en för snäv gummirock. Skraddarna fick goda råd av gummitygstillverkarna, men sömnadssättet anpassades ändå inte till det nya materialet. Nålar användes för att hålla ihop tygskiktet under tillverkningen, och det var inte lätt att sy tillräckligt täta sömmar.

För att det vattentäta gummityget verkligen skulle komma till sin rätt tvingades nu Macintosh och Hancock att även ge sig in på själva framställningen av kläderna. Modellerna gjordes rymligare, något som lättare accepterades på 1850-talet, då modet tillät en ledigare stil.

En enkel sorts regnkappa kallas än idag på engelska för "macintosh".

Begreppet impregnering

Vad skiljer då de tyger som impregnerats med oljeblandning eller gummilösning från de som helt enkelt kallas impregnerade tyger? En vävnad kan impregne-

Så småningom erbjöd gummikappor ett förnämligt skydd mot väta. Natur- eller syntetiskt gummi kombinerades med olika tyger, och regnkläder i många olika modeller syddes; från modekappor till praktiska plagg för fiskare. Tiden då gummirocken väckte uppseende för sin lukt var förbi. Ur Dammodebranschen, 1948.

Redan under den hygieniska debatten på 1880- och 90-talet diskuterades de alltför täta regnklädernas inverkan på hälsan. Regnkläder ska stänga vätan ute, men vad händer med kroppens egen utdunstning? Sätten att tillmötesgå kraven varierar, material och modeller utvecklas alltjämt. Dagens modeller sys med goda möjligheter till ventilation. Några firmor lanserar även plagg sydda i material som "andas". Reklambild från Helly Hansen, 1988.

ras mot väta så att den blir helt vattentät eller enbart vattenavvisande. Tätheten i vävnaden beror på hur och med vilka ämnen den behandlas. Om porerna i vävnaden helt täpps till av exempelvis linoljefernissa eller gummilösning, bildas ett i sig vattentätt skikt. Men med det återkommande begreppet "impregnerade tyger" avses vanligtvis tyger som behandlats med kemiska preparat, till exempel kasein, släckt kalk, tvål och ättiksyrad lerjord. Tyget bibehåller då sin porösa struktur, men har blivit vattenavstötande.

"Andningens" värde för hälsan

Regnplaggen blev allt bättre. Men i den hygieniska debatten under 1800-talets sista årtionden betonades kraven på plaggens förmåga att släppa igenom den fukt som kroppen avger. Ett tyg med förmåga att "andas" är således ett gammalt önskemål.

Klädselns inverkan på hälsan debatterades livligt vid 1800-talets slut. Det gällde bland annat att uppfylla rimliga fordringar på att

hindra vattnets inträngande i tygets massa, men dock icke täppa dettas porer så, att den för kroppens hälsa nödvändiga utdunstningen i skadlig mån inskränkes.

Helsovännen, 1893.

Ett företag, Svenska impregneringsaktiebolaget, var i större skala specialiserat inom området. Företagets verksamhet lovordas i en artikel av Doktor Wretlind i tidskriften Helsovännen, 1893.

Impregneringsmetodens användande för klädesplagg borde därför få anses såsom ett gott medel till förekommande av de hälsorubbningar, vilka kunna bli en följd av "våta kläder" i synnerhet för militärer, turister, jägare, skolungdom, sportmän m.fl.

Fördelarna med de impregnerade kläderna var många. De blev varken lufttäta, styva, illaluktande eller på annat sätt oangenäma för lukt och känsel.

De var lätta att hålla rena och angreps inte av mal, vilket annars var ett stort problem. De impregnerade regnkapporna kunde sys mycket eleganta och enligt modet, eftersom dessa tyger var mer

England och Amerika var föregångsländer för regnkläder. Annons ur Dagens Nyheter, 1885; impregnerade "Amerikanska regnkappor". Det var inte vem som helst förunnat att skaffa en sådan.

Rekommenderande mina utmärkte, väl impregnerade, vattentäta **Amerik. Regnkappor** af engelsk milton i blå, grå och bruna färger. Pris pr st. för sekunda qv. 17 kr., prima qv. 20 kr., extra fin qv. 22 kr. Kapporna expedieras franco pr efterkräf till alla platser inom riket.

Beställningar utföras på dagen.
 Profver å tygerna sändas på begäran franco.
 Vid beställning behöfver endast personens längd samt vidd kring lifvet uppgifvas. Aterförsäljare erhålla rabatt.

Specialitet: Amerik. Regnkappor.
 Familjer göras uppmärksamma på fördelen af att använda dessa billiga och praktiska plagg för sina gossar.

A. EDWERTZ,
 Lilla Vattugatan 24, Stockholm.

följsamma än de gummi- eller oljepreparerade. De avvek heller inte alltför mycket från vanliga ytterplagg, varför man fortfarande var snyggt klädd även om man plötsligt råkade överraskas av uppehållsväder.

Gummigaloschernna ifrågasattes även i diskussionerna om ventilationens betydelse för hälsan. De bedömdes i likhet med de lackerade stövlarna som förkastliga i och med att de hämmade kroppens fuktutdunstning. Snörstövlarna med tjocka sulor eller stövlarna med höga skaft ansågs vara de lämpligaste för vått väglag eftersom de skyddade både fot och ben.

Händerna och fötterna behöva bäst beklädnad, ty de äro längst avlägsna från hjärtat (centralvärmeapparaten).

Helsovännern, 1888.

Men argumenten från den hygieniska debatten slog inte igenom i reklamen. De impregnerade tygerna av varierande material lanserades som vattentäta, en trots allt eftersträvansvärd egenskap hos ett regnplagg.

Regnklädernas egenskaper varierade således mycket, men det är viktigt att skilja på plaggens användningsområden. Helsovännern, 1888, ger ytterligare en kommentar:

Det gäller förnuftigtvis, att kläda sig icke efter almanackan, utan efter som man vistas inne eller ute och efter väder, väglag och sysselsättning (dvs. stillhet eller rörligt levnadsätt).

Regnplagg av impregnerat ylle-tyg kunde aldrig motsvara de krav på täthet och slitstyrka som ställdes av riktigt kraftiga regn. Sjomannen fick i sitt slitsamma arbete till sjöss stå ut med att bli vått inifrån i sitt täta oljeställ.

I regn och sol

Tidningsannonser utvisar vilka egenskaper som i olika tider förväntats av regnplagg och vi kan utläsa vilka nackdelar äldre regnkläder har haft.

Egenskaper som "följsamma", "klibb- och luktfria" var argument som följde med olje- och gummikläderna.

Under båda världskrigen, då bristen på gummi avsevärt decimerade antalet regnkappsmodell-

Via postorderfirmor kunde man beställa regnvädersplagg för de mest skiftande tillfällen: En elegant oljerock för damen. Regnvädershatt av blank vaxduk. Engelska gummirockar för herrar till fots eller till häst. Exempel från Paul U. Bergström år 1908, 1917.

Engelska Gummirockar

af erkänt förnämsta fabrikat.

Mod. I

Populäraste façon,
enfärg. i grått, beige
eller svart
Kr. 33, 35, 40, 45, 50

Mod. II.

Grå enfärgade eller
mönstrade
Kr. 18, 22, 25, 30,
35, 40, 45, 50

ler i detta material, lanserades desto fler regnkappor av impregnerade tyger eller oljetyg. I Åhlén & Holms vår- och sommarkatalog, 1918, sägs:

Regnkappa, svart, är en nyhet som fullständigt ersätter dylika av gummi. Genom sin impregnering fullkomligt vattentät.

Men gummikapporna hade nu uppnått en god kvalitet, var populära och jämte oljekläderna oöverträffade som regntäta plagg.

Gummiregnkapporna varierades med olika material, färger och mönster och gummibeläggningen lades på in- eller utsidan, alternativt mittemellan två tygskikt. Med gummiytan synlig på utsidan var det tydligt, till vilket

ändamål kappan skulle användas, något som inte alltid framställdes som önskvärt. När så var möjligt har de modeanpassade regnkappornas vattenskyddande funktioner kamouflerats. Regnkläder skulle vara tillförlitliga i regnväder, men inte skilja sig alltför mycket från normal klädsel. Det var viktigt att se elegant ut mellan skurarna. Ytterligare några ord från Åhlén & Holm:

Genom sin trevliga färg och sitt eleganta utseende verkar denna kappa (regnkappa) som en vanlig sommaröverrock (1912).

Med 1900-talets ökande krav från sport- och fritidsintresserade växte förväntningarna på regnkappornas egenskaper. Med kappan passande för både sol och regn följde en möjlighet att slippa bära extra regnplagg med sig.

En värdbar regnkappa för både regn och uppehållsväder fanns i England redan år 1851.

Många regnkappsmodeller påverkades under krigen av unifor-

REGN-KAPPOR
av prima impregnerat s. k.
vindtyg i olika storlekar
Pris från Nr. 30. — till 39. —

Akvarex

bäller stilen i regn och solsken

I revliga mönster, vackra färger och kläskamma modeller — det har alltid varit tecknet för Akvarex kappor. Det var därför Akvarex blev en så klar succé i folk. För är orsakat större än någonsin. Vilka tjustiga mönster och färger — Ni blir gläd hära Ni ser dem! Och det bästa av alla: Akvarex passar lika bra både i regn och solsken. Välj ut Er Akvarex i dag! Pris set är inget löskymer — Akvarex kostar mycket mindre än Ni tror.

TRELLEBORG
Akvarex
GUMMIKAPPOR

TRELLEBORG S GUMMIFABRIKS AKTIEBOLAG

Regnkappor för alla tillfällen. Elegant och välklädd i såväl regn som sol. Regnkappans vattenskyddande funktion har ofta kamouflerats väl. Annons från början av 1940-talet, STIL.

men och trenchcoatmodellen, än idag populär, kom i ropet. Den ansågs till en början vara speciellt passande för de unga.

Jämte de impregnerade plaggen som var vanliga under krigsåren, var oljerocken pålitlig i regn. Särskilt elegant var den i oljat siden.

Som ett annat alternativ fanns kappor av så kallat ballongtyg, dvs. vaxat bomullstyg, men det slog inte igenom i större skala. Ett tidigare exempel på användning av ballongtyg är rockar, fun-

na bland resterna av Andrées misslyckade expedition med luftballong till nordpolen år 1897.

Modeskribenterna klagar under 1920- och 30-talen över regnklädernas tråkighet, trots det växande utbudet av olika regnplagg. Ett exempel ur Svenska Dagbladet 1921 lyder:

Regnplagg har onekligen något trist över sig, själva begreppet är trist. De förefaller — vid ett ytligt betraktelsesätt åtminstone — att vara av en utslutande negativ karaktär, endast ha till uppgift att förebygga och förhindra, inte att själva göra någon positiv insats i våra personliga skönhetssträvanden. Och de välsignade gamla gummikapporna... kan sannerligen inte beskyllas för att på något störande sätt ha utökat det estetiska inslaget i damgarderoben de senaste par decennierna. Det är rent förunderligt, att inte den utländska konfektionen på regnplaggens område ens tangerats av de strävanden i riktning mot bättre smak och finess, som dock tydligen gjort sig gällande i fråga om klänningar, kappor, promenaddräkter osv. Blott regnkapporna är sig evigt lika — som regnet självt — lika blottade på fantasi, lika odrägliga i sin hopplösa fulhet...

Men ingen kan heller komma och på fullt allvar påstå, att inte en regnkappa kan göras både smakfull och klädsam för sin ägarinna.

Regnkapporna skulle istället tillåtas spänna över ett större användningsområde,

... låta dem bli resplagg, bilplagg, promenadplagg, överhuvudtaget kläder, i vilka man ska kunna vistas ute under bar himmel med risk att råka ut för regn men därjämte även med tanke på vackert väder.

Men ibland blev det praktiska och bekväma eftersatt. Exemplet

På väg till avtäckningen av statyn över Karl XIV Johan i Örebro den 12 juni 1919. Nerikes Allehandas skrev samma dag om väderleksutsikterna, att "...vädret är på fm lagom varmt, ehuru en smula blåsigt... icke alldeles säkert för regn..." Dagen efter kunde dock NA konstatera: "men så småningom klarnade det, och solen tog fullständigt herraväldet". En sådan dag var det viktigt att bära en regnkappa som såg snygg ut i både regn och sol. Systrarna Öhlin, bägge i 20-årsåldern, är fotograferade i Södra Bro, Gällersta sn, Närke, av brodern Hans Öhlin.

De slitstarka, vattentäta regnkläder-
na i galon kom väl
till pass som barn-
och arbetskläder.
Foto Erik Petters-
son, Visby, 1960.

nedan är hämtat från slutet av 1930-talet då kapuschongen, ofta lösttagbar, blev vanligare. En modeskribent i Stockholmstidningen (1939) uttrycker sin mening:

... för egen del tycker jag bättre om en sydväst än en kapuschong, som ger huvudvärk därför att den alltid stramar över hals och hår.

Plaståldern

På 1940-talet kom färgglada regnkläder, som verkligen kunde pigga upp humöret en regnig och gråmulen dag. De första svenska regnplaggen som tillverkades i det nya materialet plast kom 1945. Den täta plasten var revolutionerande för regnkläderna. Nya vägar öppnade sig med möjlighet att tillverka genomskinliga, skrynkelfria, prisbilliga plagg som lätt kunde få plats i fickan.

Men det var till en början problem även med plastmaterialet. Plaggen ändrade färg i solljus, materialet mjuknade i värme och stelnade och brast i kyla – problem som avhjälpes med tiden. Idag är det möjligt att framställa tyg av plast med de mest mångsidiga egenskaper.

Vissa enkla plastregnkläder hade kort livslängd och priset, som kunde vara lågt, gjorde nu vissa plagg till slit- och slängvara. Plasten höll inte för återanvändning.

Som exempel på återanvändning av regnkläder kan nämnas ett tips ur Allers Mönster-Tidning 1933. Där föreslås att ett kasserat regnplagg kan få nytt liv som foder i en badväska, egenhändigt sydd. Eller, som det be-

rättas från Bohuslän, att barnen brukade åka kana på avlagda oljeställ.

I krävande förhållanden

Det föregående har mest berört regnkläder för stadsvandringen, men låt oss nu övergå till den som utsätts för svårare umbäranden, fjällvandrarerna.

Regnkläderna sätts här på andra prov och möjligheten att variera regnplaggen alltefter väder och ansträngning är nödvändig. Kläderna kan till exempel förse med nät under det öppna oket på ryggen och vid byxlinningen, reglerbar knäppning vid hals, hand- och fotleder. Andra hjälpmedel är knapp, dragkedja, dragsko eller kardborrband. Ventilationshål med metallförstärkning började användas redan år 1851, en detalj som fortfarande är i bruk.

Kläderna ska vara lätta att ta av och på, inte väga för mycket, vara lätta att tvätta, medge stor rörelsefrihet och lämna utrymme enligt flerskiktprincipen (flera lager av kläder).

Varje ingrepp i tyget är ett hot mot vattentätheten och detaljer som veck, extra stickningar (sömmar) och infällda tyger som dekoration är sparsamt förekommande i denna typ av regnkläder. Olika färgsättning i plaggets tillskurna delar ger däremot variationsmöjligheter.

Regnkläder ämnade för jakt medger inte någon större variation i färgvalet. Här ska plaggen oftast bidra till att kamouflera bäraren i omgivningen. Ett un-

dantag är de färgglatt klädda som går drev (de driver fram djuren mot jägarna).

Gummistövlar är idag en självklar del av den utrustning som bör tåla större påfrestningar i regn.

Barnkläder

Regnkläder för barn är speciellt efterfrågade i Sverige, mycket beroende på att de barn som vistas på daghem leker utomhus åtminstone en gång om dagen oavsett väder.

Under 1950-talet satsades det på funktionella barnkläder – och den så kallade galonbyxan kom i ropet. Samma hängselbyxmodell finns än idag, men sedan några år även i det nya, lätta och mjuka plastmaterialet polyuretan. Tester vid daghem visar att barnen föredrar dessa regnplagg, de är inte lika stela som galonkläderna och ger större rörelsefrihet.

Galon, som egentligen är ett firmanamn, Galon AB, kom med sin produkt något år efter den första plasten. Galon är ett slitstarkt material av PVC (polyvinylchlorid) – belagd bomullsväv.

Yrkeskläder

Numera finns många specialtillverkade arbetskläder, varav ett exempel är regnplagg för oljeplattformsarbetare. Dessa kläder är oljebeständiga (plast reagerar annars för olja), flammhämmande (svåra att antända) har fluoriserande färger (till hjälp att hitta nödställda vid olyckor) samt är tillverkade av

relativt tjock, smidig plast som värmer något.

Övriga sport- och fritidsplagg

Även inom sportområdet specialdesignas regnplagg för olika syften. Några områden är regnkläder för segling, cykling, MC-åkande, golf, jakt och fiske. Andra sorters regnplagg för fritidsbruk ansluter till "joggingmodet". Plaggen är ledigt tillskurna för god rörelsevidd och ventilation – modell träningsoverall med kapuschong – och finns i de mest skiftande färger. Dessa regnkläder används nödvändigtvis inte enbart i regnväder, utan även som daglig dräkt.

Vi har idag många olika sorters regnplagg att välja på och det är kanske inte utan anledning man använder talesättet "det finns inget dåligt väder – bara dåliga kläder".

Solen spricker
fram. Foto Karl-Ei-
nar Löfqvist.